

Καλησπέρα σας, Ευχαριστώ ιδιαίτερα την οργανωτική ομάδα του ΜΠΣ για την πρόσκληση.

Το θέμα για το οποίο θα σας μιλήσω είναι: «Η ψυχανάλυση στους Ελληνικούς κλινικούς θεσμούς, μια ιστορική αναδρομή»

Η ψυχανάλυση ως όρος, σύμφωνα με τον E. Jones, χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά σε μια εργασία του S. Freud που δημοσιεύθηκε στα γαλλικά στις 30/03/1896. Στο κείμενο του ο Freud «Για την έναρξη της θεραπείας» (1896) αναφέρει: «επιμένω στη συμβουλή να ξαπλώνει ο ασθενής σε ένα ντιβάνι, ενώ εγώ κάθομαι πίσω του, ώστε εκείνος να μη με βλέπει. Γενικά δεν έχει σημασία με ποιο υλικό ξεκινά κανείς τη θεραπεία, αλλά σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να αφήνεται να μιλάει. Η αφήγηση σας πρέπει να διαφέρει από μια συνηθισμένη συζήτηση, πείτε λοιπόν, όλα όσα περνούν από το μυαλό σας, μην ξεχνάτε ποτέ ότι υποσχεθήκατε πλήρη ειλικρίνεια και μην παραλείπετε ποτέ κάτι που για κάποιο λόγο είναι δυσάρεστο να το πείτε».

Ενώ η ψυχανάλυση εισήχθη στην Ελλάδα αρκετά έγκαιρα ήδη από το 1908, αυτό έγινε κατ' αρχάς από παιδαγωγούς, όπως επίσης και η κλινική ψυχαναλυτική πρακτική. Επίσης αξιοσημείωτο είναι ότι παρόλο που μέσα από δυσκολίες και παλινωδίες, κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα, έγιναν σημαντικά βήματα αναφορικά με την εισαγωγή της ψυχαναλυτικής πρακτικής σε ποικίλα κλινικά πλαίσια της Ελλάδας, αυτό συνέβη από μεμονωμένους ειδικούς με μερική η καθόλου ψυχαναλυτική εκπαίδευση, ήδη από τη δεκαετία

του 1930, ενώ επίσημοι ψυχαναλυτικοί θεσμοί ιδρύθηκαν μόλις κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1970.

Η Ψυχανάλυση μετρά ήδη πάνω από έναν αιώνα ζωής και έχει πια καταξιωθεί τόσο ως επιστήμη όσο και ως θεραπευτική τεχνική, μέσα από αντιξοότητες ιστορικές αλλά και επιστημονικές, διέτρεξε αυτή η ίδια την πορεία που ευαγγελίζεται. Στην ανάπτυξη της, υπήρξε στοματική, πρωκτική, φαλλική, αντιμετώπισε και αντιμετωπίζει με ιδιαίτερη ένταση την οιδιπόδεια προβληματική της, σκότωσε τον πατέρα αλλά και τη μητέρα για να τους αποκαταστήσει στην πορεία και να εγκαταστήσει την ταυτότητα της στο χώρο και το χρόνο, ορίζοντας πλέον το αντικείμενο της και αξιοποιώντας την εμπειρία της με αισθήματα «θλίψης και νοσταλγίας» για το παρελθόν αλλά και αγάπης και ελπίδας για το μέλλον.

Ο Γ. Γ. Μαρκές, στην αυτοβιογραφία του αναφέρει: ζω για να διηγούμαι τη ζωή, όχι όπως την έζησα αλλά όπως τη θυμάμαι, γιατί τελικά η ζωή είναι η μνήμη.

Η ΚΛΙΝΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ 1908- 2008

Η ψυχανάλυση ήρθε στην Ελλάδα μέσα από αντιφάσεις και παραδοξότητες όπως:

- Η εισαγωγή της αρχικά από εκπαιδευτικούς
- Η πρώτη εφαρμογή της σε εκπαιδευτικούς χώρους
- Οι εναλλαγές στάσεων προς την ψυχανάλυση ανάλογα με τη πολιτική ρευστότητα της χώρας και τον πολιτικό και κοινωνικό προσανατολισμό των δραστηριοποιούμενων ψυχαναλυτών.
- Η κλινική εφαρμογή ψυχαναλυτικών πρακτικών από άτομα και ομάδες δίχως αυτό να εκπορεύεται από την ύπαρξη, αλλά ούτε και να οδηγεί, παρά μόνο δεκαετίες αργότερα, σε δημιουργία επίσημων ψυχαναλυτικών θεσμών.
- Επιπλέον θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, ότι αρκετοί από τους πρωτεργάτες της ίδρυσης ψυχαναλυτικών θεσμών στην Ελλάδα είναι ακόμη ενεργοί, με αποτέλεσμα να είναι αρκετά περίπλοκο να υπάρξει μια εκ των υστέρων, ψύχραιμη επεξεργασία.

ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1910-20)

Η ψυχανάλυση στην Ελλάδα αναφέρεται πρώτη φορά το 1908, όταν ο Δ. Μωραΐτης σπουδάζει ψυχολογία στη Γερμανία και στην

Ελβετία όπου έρχεται σε επαφή με την ψυχανάλυση και ξεκινά την δική του αυτοανάλυση. Δύο χρόνια αργότερα, το 1910, γίνεται αναφορά της ψυχανάλυσης, όταν συστήνεται ο «Εκπαιδευτικός Όμιλος» στην Αθήνα από τους: Μ. Τριανταφυλλίδη, ο οποίος έχει ψυχαναλυθεί στο Μόναχο, Α. Δελμούζο και Δ. Γληνό, στα πλαίσια του οποίου προσεγγίζεται η ψυχαναλυτική θεωρία και οι δυνατότητες εφαρμογής της στην εκπαίδευση. Πρόκειται για μια προσπάθεια ανανέωσης των εκπαιδευτικών μεθόδων αγωγής, με την εισαγωγή ψυχαναλυτικών ιδεών. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ψυχανάλυση στην Ελλάδα εισήχθη από δύο ομάδες ειδικοτήτων, τους εκπαιδευτικούς αρχικά και τους ψυχολόγους-ψυχίατρους στη συνέχεια.

Στα χρόνια που ακολούθησαν ξεκινούν οι πρώτες δημοσιεύσεις με αναφορές στην ψυχανάλυση: Το 1912 εκδίδεται άρθρο για την ψυχανάλυση στο περιοδικό «καλλιτέχνης» (που ουσιαστικά πρόκειται για την πρώτη δημοσιευμένη αναφορά στην ψυχανάλυση στον ελληνικό χώρο), καθώς και η πρώτη έκδοση στα Ελληνικά του ψυχαναλυτικού έργου «Ποίησις και Ψυχανάλυσις» του Theodor Reik, μαθητή του Freud. Το 1915, ο Μ. Τριανταφυλλίδης συγγράφει άρθρο με θέμα «η αρχή της γλώσσας και η φροϋδιανή ψυχολογία», το οποίο δημοσιεύεται στο Δελτίο του Εκπαιδευτικού Ομίλου όπου ο Τριανταφυλλίδης συστήνει το Freud και τις ιδέες του στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό. Σε αυτό το άρθρο ο Τριανταφυλλίδης περιγράφει τις νευρώσεις με τις οποίες ασχολήθηκε ο Freud καθώς και έννοιες όπως το ασυνείδητο, τα όνειρα, αλλά και πώς τα στοιχεία του ασυνείδητου έρχονται

στην επιφάνεια μέσα από την ψυχανάλυση. Ο Μ. Τριανταφυλλίδης, θα μπορούσε ίσως να θεωρηθεί, ως ο πρώτος εισηγητής των Φροϋδικών ιδεών, μιας και παρουσίασε στο αναγνωστικό κοινό της εποχής τις παραδρομές της γλώσσας και τα όνειρα, καθώς και τη σχέση τους με το ασυνείδητο, δείχνοντας έτσι ότι η ψυχανάλυση αφορά τόσο τους ψυχικά ασθενείς όσο και τους υγιείς.

Κατά τη δεκαετία του 1920 η ψυχανάλυση στην Ελλάδα διαδίδεται μέσω περισσότερων δημοσιεύσεων. Συγκεκριμένα, το 1922 εκδίδεται το έργο του Γιάννη Ιμβριώτη «Ψυχανάλυση. Έκθεση των θεωριών του S. Freud», το οποίο ανατυπώθηκε το 1923. Σε αυτό το άρθρο παρουσιάζεται αναλυτικά η έννοια του οιδιπόδειου συμπλέγματος. Επίσης, οι Ιμβριώτης και Μωραΐτης φαίνεται να επηρεάστηκαν από τον Ελβετό εκπαιδευτικό, Ο. Pfister, ο οποίος είχε επιχειρήσει να εφαρμόσει ψυχαναλυτικές ιδέες στην εκπαίδευση στην Ελβετία. Ο Δ. Μωραΐτης αποτελεί κεντρικό πρόσωπο για την εφαρμογή ψυχαναλυτικών πρακτικών στην Ελλάδα, καθώς το 1923 ξεκινά ημερολόγιο παρατήρησης βρέφους. Επίσης, την ίδια χρονιά διορίζεται υποδιευθυντής του Διδασκαλείου Μέσης Εκπαίδευσης και αναλαμβάνει να διδάξει τους εκπαιδευτικούς. Λόγω της οικονομικο-πολιτικής κατάστασης στην Ελλάδα, τα συγγράμματα Ψυχολογίας και Παιδαγωγικής ήταν ελάχιστα, συνεπώς ο Μωραΐτης είχε την ευκαιρία να συγγράψει εκπαιδευτικό υλικό και να εισάγει έτσι την ψυχαναλυτική θεωρία στην εκπαιδευτική ύλη. Έγραψε τότε τα συγγράμματα «Γενική Ψυχολογία» και «Ιστορία Παιδαγωγικής».

Στα μέσα της δεκαετίας του 1920 και συγκεκριμένα το 1925 μεταφράζονται η «Ομαδική Ψυχολογία» και τα «Τρία Δοκίμια» του S. Freud. Η μετάφραση γίνεται από τον εκδοτικό οίκο Ελευθερουδάκη και το Γ. Αθανασόπουλο και περιλαμβάνει μέρη από το βιβλίο του Freud «ομαδική ψυχολογία και ανάλυση του εγώ», το οποίο είχε εκδοθεί το 1921. Το 1926, δημοσιεύεται άρθρο με τίτλο «Η εβδομηκονταετηρίς του καθηγητού S. Freud» στο περιοδικό Κλινική από συγγραφέα με τα αρχικά Δ.Ι.Ο. Δημοσίευση σειράς άρθρων υπό τον τίτλο «ψυχανάλυση» στο περιοδικό Αναγέννηση από τον Κ. Δ. Σωτηρίου, ο οποίος υπήρξε διευθυντής του διδασκαλείου Πειραιά όπου και εφάρμοσε ψυχαναλυτικές τεχνικές στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Το 1927, γίνεται ομιλία περί των βασικών ιδεών της ψυχανάλυσης από το Δημήτριο Κουρέτα στο Δικηγορικό Σύλλογο Θεσσαλονίκης. Η ομιλία αυτή πολεμήθηκε έντονα, ακόμα και με την απαγόρευση της χρήσης από τον Κουρέτα της αίθουσας του Ιατρικού Συλλόγου – όπου είχε προγραμματιστεί αρχικά να δοθεί η διάλεξη. Η φροϋδική θεωρία καταδικάστηκε από το ιατρικό σύνολο κυρίως λόγω των ηθικών προεκτάσεών της και όχι λόγω της μη εγκυρότητάς της.

Το 1928, εκδίδεται το έργο του Δημητρίου Κουρέτα «Η ψυχανάλυσις» από τις εκδόσεις Ελληνική Ιατρική, όπου αναφέρονται οι βασικές αρχές της Φροϋδικής θεωρίας με «ουδέτερο» ύφος.

Ο Δημήτρης Κουρέτας, (1901- 1984), άρχισε τις ιατρικές του σπουδές στην Αθήνα και τις συνέχισε στη στρατιωτική Σχολή της Λυών, όπου έλαβε τον τίτλο του διδάκτορα. Το 1935 ανέλαβε τη διεύθυνση της Ψυχιατρικής κλινικής του 401 Στρατιωτικού Νοσοκομείου. Το 1937 εξελέγη υφηγητής της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Το 1942 αποχώρησε από το στρατό και εξελέγη Καθηγητής Νευρολογίας και Ψυχιατρικής στη νεοϊδρυθείσα τότε Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, θέση από την οποία παραιτήθηκε το 1947.

Το 1928 ο Δ. Μωραΐτης δημοσιεύει τη μελέτη του «Η ψυχανάλυσις και αι εφαρμογαί αυτής εις την αγωγήν», όπου παρουσιάζεται υλικό παρατήρησης βρεφών και ανάλυση δικών του ονείρων, προφανώς ακολουθώντας το παράδειγμα του Freud. Η μελέτη του, προτείνει εφαρμογή των ψυχαναλυτικών ιδεών στην εκπαίδευση μέσω του μοντέλου της «ψυχαναλυτικής παιδαγωγικής», όπου υποστηρίζει την ανάγκη για εφαρμογή της στην εκπαιδευτική αγωγή και προτείνει τη ψυχανάλυση τόσο για τα παιδιά όσο και για τους εκπαιδευτικούς τους. Επιπλέον, την ίδια χρονιά, δημοσιεύεται σειρά άρθρων παρουσίασης των ιδεών του A. Adler από το Μ. Τριανταφυλλίδη.

Κατά τα τέλη της δεκαετίας γίνονται οι πρώτες προσπάθειες μετάφρασης των έργων του Freud, από τις εκδόσεις Γκοβόστη, οι οποίες γίνονται πιο συστηματικές κατά τη δεκαετία του 1930, αλλά και από άλλους εκδοτικούς οίκους, όπως του Ελευθερουδάκη και του Αναγνωσιτίδη. Πρόκειται για σημαντικό βήμα στη διάδοση της ψυχανάλυσης στην Ελλάδα, το οποίο οπωσδήποτε προωθήθηκε

κυρίως από τους εκπαιδευτικούς της εποχής, αφού αποτελούσαν την κύρια γέφυρα με το ευρύ αναγνωστικό κοινό. Επιπλέον, το γεγονός ότι το 1929 ιδρύεται από τον Δ. Μωραΐτη παιδαγωγικός σταθμός στο Βαρβάκειο αποτελεί ένα ακόμα σημαντικό γεγονός για την εξάπλωση της κλινικής ψυχανάλυσης στην Ελλάδα. Εκτός από τα άσυλα και τις όποιες ιδιωτικές ψυχιατρικές κλινικές, η πρώτη παροχή ψυχοθεραπευτικών υπηρεσιών ήταν οι συμβουλευτικοί σταθμοί του Δ. Μωραΐτη κατά τα πρότυπα των παιδαγωγικών σταθμών των Αντλεριανών στη Βιέννη του 1920. Ο Μωραΐτης ιδρύοντας λοιπόν τον παιδαγωγικό σταθμό στο Βαρβάκειο εγκαινιάζει την ψυχοθεραπευτική κλινική πρακτική στην Ελλάδα.

Η ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1930,

(Η Εισαγωγή της στην ψυχιατρική)

Κατά τη δεκαετία του 1930 και όχι σε συνάρτηση με την έως τότε ψυχαναλυτική κίνηση στην Ελλάδα έχουμε την επιστροφή στη χώρα του Ανδρέα Εμπειρικού.

Ο Ανδρέας Εμπειρικός (1901 -1975) ήταν Έλληνας ποιητής, πεζογράφος, φωτογράφος και ψυχαναλυτής. Γεννημένος στη Μπραΐλα της Ρουμανίας, εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα το 1902 και αργότερα παρακολούθησε μαθήματα φιλοσοφίας και αγγλικής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και στο King's College του Λονδίνου. Την περίοδο 1926-1931 έζησε στο Παρίσι, όπου συνδέθηκε με τον κύκλο των υπερρεαλιστών και ασχολήθηκε ενεργά με την ψυχανάλυση, κοντά στον ιδρυτή της

Ψυχαναλυτικής Εταιρείας του Παρισιού, R. Laforgue . Το 1931 εγκαταστάθηκε οριστικά στην Ελλάδα, πραγματοποιώντας την πρώτη εμφάνισή του στα ελληνικά γράμματα το 1935, οπότε και αποφασίζει να εγκαταλείψει κάθε άλλη επαγγελματική του απασχόληση και να αφοσιωθεί στη λογοτεχνία και την ψυχανάλυση. Ήταν ο πρώτος που άσκησε την ψυχανάλυση στον ελληνικό χώρο, ασκώντας την ψυχαναλυτική πρακτική κατά την περίοδο 1935-1951, δίχως να τη διακόψει ακόμη και κατά τη διάρκεια του πολέμου. Υπήρξε επίσης ο πρώτος Έλληνας ψυχαναλυτής που αναγνωρίστηκε από τη Γαλλική Ψυχαναλυτική Εταιρεία, και κατ' επέκταση από την Διεθνή Ψυχαναλυτική Ένωση, ως «διδάσκων ψυχαναλυτής». Αναλύθηκε τρία χρόνια στο Laforgue και ήρθε σε επαφή με πολλούς Γάλλους ψυχαναλυτές. Ως εισηγητής της ψυχανάλυσης στη Ελλάδα, ξεκίνησε να την εξασκεί το 1935 στην Αθήνα, σχηματίζοντας μαζί με τους ψυχιάτρους Δημήτριο Κουρέτα και Γεώργιο Ζαβιτζιάνο μία μικρή ομάδα ενδιαφερόμενων, σε άμεση επαφή και συνεργασία με την Μαρία Βοναπάρτη, η οποία όπως σημειώνει ο Εμπειρικός συμμετείχε στους «αγώνες των πρώτων ορθοδόξων Ελλήνων ψυχαναλυτών»

Το 1931, εκδίδεται το έργο του Γ. Ιμβριώτη «Η παθολογική μνήμη», πρόκειται για ολοκληρωμένη ψυχολογική μελέτη, η οποία έχει ψυχαναλυτική προσέγγιση. Τότε δημοσιεύεται και το έργο «Η ψυχανάλυσις ή η ψυχολογία του ασυνειδήτου» από τον ψυχίατρο Κ. Κωνσταντινίδη. Σε αυτό το έργο του, ο Κωνσταντινίδης παρουσιάζει τη φροϋδική θεωρία για την ψυχανάλυση εκτενώς. Επιπλέον, περιγράφει τις ψυχαναλυτικές τεχνικές με σαφή τρόπο,

αναφέροντας τόσο τη μέθοδο των ελεύθερων συνειρμών όσο και τις παραπραξίες και παραδρομές του λόγου. Διατηρεί θετική στάση απέναντι στην ψυχανάλυση και είναι σημαντική σε αυτό το έργο η άποψη που εκφράζει για τη χρησιμότητα της ψυχανάλυσης στην ψυχιατρική πρακτική και για το πόσο μπορεί να βοηθήσει η ψυχαναλυτική θεώρηση την εργασία των ψυχιάτρων στην ερμηνεία των ψυχικών νόσων. Ο Κ. Κωνσταντινίδης ήταν ψυχίατρος ο οποίος ανέλαβε τη διεύθυνση του Δημόσιου Ψυχιατρείου το 1946, και διετέλεσε επίσης καθηγητής στο Πανεπιστήμιο. Την ίδια περίοδο δημοσιεύεται και σειρά δοκιμιών και παρουσιάσεων από τους Ζουράρη, Αμβριώτη, Κουρέτα και Κωνσταντινίδη, ενώ ιδρύεται και η «Εταιρία προς καλλιέργειαν της ατομικής ψυχολογίας», η οποία λειτούργησε έως το 1939 από το Δ. Μωραΐτη με συμμετοχή και του Δ. Κουρέτα κ.α. Στην εταιρία αυτή για πρώτη φορά καλούνται ψυχαναλυτές από το εξωτερικό και παρουσιάζονται κλινικά περιστατικά.

Το 1932 εκδίδεται από τον Δ. Μωραΐτη το διμηνιαίο περιοδικό «Ατομική Ψυχολογία». Ο Μωραΐτης υπήρξε διευθυντής και εκδότης του περιοδικού, ενώ και ο Δ. Κουρέτας συνεργάστηκε στην έκδοση του. Η διακοπή της έκδοσής του το 1938 συνδέεται με τη διάλυση της εταιρίας του Μωραΐτη και την παραίτησή του από τη θέση του υποδιευθυντή του Διδασκαλείου Μέσης Εκπαίδευσης, λόγω της δικτατορίας του Μεταξά. Παράλληλα, το 1932 ιδρύεται και λειτουργεί στην Αθήνα και πάλι από το Δ. Μωραΐτη ο Συμβουλευτικός Ψυχοπαιδαγωγικός Σταθμός, που λειτούργησε ως το 1938. Ο Συμβουλευτικός Ψυχοπαιδαγωγικός Σταθμός είχε

χαρακτήρα τόσο συμβουλευτικό όσο και θεραπευτικό και δέχονταν παιδιά με νοητική υστέρηση και λοιπές δυσλειτουργίες. Το θεραπευτικό μοντέλο που εφαρμοζόταν ήταν κατά τα πρότυπα της Αντλεριανής θεωρίας. Σαν αποτέλεσμα των παραπάνω ενεργειών, ο Δ. Μωραΐτης ανακοινώνει στην Ελληνική Ιατρική Εταιρία δυο κλινικές περιπτώσεις.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1930, την περίοδο δηλαδή 1934-36, οι κινήσεις και τα βήματα για την ψυχαναλυτική δραστηριότητα πολλαπλασιάζονται. Ειδικότερα, το 1934 συμβαίνουν τα εξής:

- Μεταφράζεται στα Ελληνικά το έργο του W.Reich με τίτλο «Σεξουαλική κρίση», γεγονός που σηματοδοτεί την απαρχή της κριτικής συζήτησης περί ψυχανάλυσης στην Ελλάδα.
- Παραδίδονται διαλέξεις του Δ. Μωραΐτη στο Δημοδιδασκαλείο στα πλαίσια της μετεκπαίδευσης των δημοδιδασκάλων σχετικά με την εφαρμογή της ατομικής ψυχολογίας στην αγωγή.
- Δημοσιεύεται το άρθρο «Ερείσματα και κατευθύνσεις της συγχρόνου ψυχιατρικής» από το Δημήτριο Κουρέτα στο περιοδικό Ιατρική Πρόοδος, όπου ο Δ. Κουρέτας αναφέρεται στις ψυχιατρικές ασθένειες και στην ψυχαναλυτική τους ερμηνεία. Αναλύει τόσο τις ψυχώσεις όσο και τις νευρώσεις ψυχαναλυτικά και τις συνδέει με το ψυχιατρικό ελληνικό σύστημα της εποχής, τονίζοντας την ανάγκη για ψυχαναλυτική σκέψη των ψυχιάτρων.
- Δημοσιεύεται το άρθρο «Η ψυχανάλυσις η ζωή και το έργο του S. Freud» του Π. Παναγιώτου στο περιοδικό Ελληνική

Ιατρική. Σε αυτό το άρθρο ο Παναγιώτου παρουσιάζει διεξοδικά τη θεωρία του Freud.

Το 1935 γίνεται επίσης μετάφραση του έργου «Ψυχανάλυση και διαλεκτικός υλισμός του W. Reich» από τον Αντρέα Ζευγά, πιθανό ψευδώνυμο του Αιμ. Χουρμούζιου, καθώς και μετάφραση του έργου της Vera Schmidt, «Η ψυχαναλυτική αγωγή εις την Σ. Ρωσίαν».

Τέλος, την ίδια περίοδο ιδρύεται από τη Ρ. Ιμβριώτη η Σχολή Ανωμάτων Παιδών στην Καισαριανή, η οποία δέχονταν αρχικά παιδιά χωρίς σταθερό οικογενειακό περιβάλλον, όπως παιδιά από το δρόμο, και στη συνέχεια επέκτεινε τη δραστηριότητά της και σε παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες. Στη Σχολή Ανωμάτων Παιδών η Ρ. Ιμβριώτη συνεργάστηκε μεταξύ άλλων και με τον ψυχίατρο Γ. Ζαβιτζιάνο για την ψυχολογική υποστήριξη των παιδιών.

Η ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1940

Κατά την δεκαετία αυτή και εν μέσω πολέμων και έντονων πολιτικών αναταραχών συνεχίστηκαν παρά τις αντιξοότητες οι προσπάθειες διάδοσης της ψυχανάλυσης στην Ελληνική επικράτεια. Δημοσιεύεται άρθρο του Δ. Γληνού με ψευδώνυμο, όπου επιχειρεί ψυχαναλυτική ανάλυση του Σοφιστή του Πλάτωνα.

Επίσης δημοσιεύεται το άρθρο «Η ωφελιμότης της ψυχοαναλυτικής μεθόδου κατά τας ψυχονευρωτικές εκδηλώσεις της παιδικής ηλικίας» του Γ. Ζαβιτσιάνου για τις ψυχονευρωτικές

εκδηλώσεις στα παιδιά και τις διαφορές τους με τις ενήλικες μορφές ψυχοπαθολογίας, στο οποίο περιλαμβάνονταν και η παρουσίαση δύο κλινικών περιστατικών από το Πρότυπο Ειδικό Σχολείο Ανωμάτων Παιδών, όπου χρησιμοποίησε αρχές της ψυχαναλυτικής θεραπείας. Κατά την ίδια περίοδο ο Δ. Μωραΐτης προβαίνει σε δημοσίευση του βιβλίου του «η πρακτική της ατομικής ψυχολογίας», όπου περιείχε υλικό από την κλινική εργασία την οποία συνέχιζε ιδιωτικά μετά την παραίτηση του από το Βαρβάκειο. Πρόκειται για τη δημοσίευση 55 περιστατικών από την κλινική του εμπειρία με ενήλικες, παιδιά και εγκληματίες, και στόχευε να ευαισθητοποιήσει το ευρύ κοινό για τις νέες τεχνικές στην ψυχοθεραπεία.

Ο Γεώργιος Ζαβιτζιάνος δημοσιεύει την ψυχαναλυτική μελέτη «Αι συναισθηματικά καθυστερήσεις της παιδικής ηλικίας και ο ρόλος της σεξουαλικότητας» από τις εκδόσεις το Τετράδιο, όπου αναφέρονται από ψυχαναλυτική σκοπιά οι δυσλειτουργίες των παιδιών και τα διάφορα ψυχικά προβλήματα σε συνάρτηση με την παιδική σεξουαλικότητα. Την ίδια χρονιά, ο Γ. Ζαβιτζιάνος έκανε δύο ψυχαναλυτικά προσανατολισμένες παρουσιάσεις στη Νευρολογική και Ψυχιατρική Εταιρία, με θέμα: «Ανάλυση μίας φοβίας» και «Επί του ψυχικής προέλευσης σπάσματος των συγγραφέων». Στα κείμενα αυτά, τα οποία ο Ζαβιτζιάνος απηύθυνε στο ψυχιατρικό κοινό της εποχής, αναλύονται κλινικά περιστατικά με την φροϋδική μέθοδο χρησιμοποιώντας ερμηνεία ονείρων και ελεύθερους συνειρμούς. Να σημειωθεί ότι ο Γ. Ζαβιτζιάνος είχε ψυχαναλυθεί από το Γάλλο ψυχαναλυτή Ε.

Pichon. Επίσης διετέλεσε και επιμελητής της νευρολογικής κλινικής του Ευαγγελισμού και αργότερα διευθυντής του Ψυχοπαθολογικού Ιατρείου του Κέντρου Μαθητικής Αντιλήψεως.

Το 1946 εκδίδεται βιβλίο από τον Κ. Κωνσταντινίδη με τίτλο «Η ψυχολογία του πολέμου», όπου περιγράφονται η ενόρμηση του θανάτου και το ένστικτο της καταστροφής και αναλύεται ο ρόλος που διαδραματίζουν στον ανθρώπινο ψυχισμό ήδη από τα πρώτα χρόνια της ζωής.

Χρονολογία σταθμός για την ψυχανάλυση αποτελεί το 1946 όπου έχουμε την πρώτη σοβαρή προσπάθεια θεσμοθέτησης της ελληνικής ψυχανάλυσης με τη συγκρότηση της ομάδας Βοναπάρτη, η οποία έδρασε έως το 1991.

Μέχρι το 1946, ο μόνος που ασκούσε το επάγγελμα του ψυχαναλυτή στην Ελλάδα ήδη από το 1935, ήταν ο Α. Εμπειρικός. Η Μαρία Βοναπάρτη, πριγκίπισσα της Ελλάδος γαλλικής καταγωγής, σύζυγος του Πρίγκηπος Γεωργίου, αδερφού του βασιλιά της Ελλάδας, μετέδωσε τη βιεννέζικη ψυχανάλυση σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ χαρακτηριστικό είναι ότι και η ίδια είχε αναλυθεί από τον S. Freud, καθώς επίσης σημαντική είναι και η συμβολή της στη μετάφραση στα γαλλικά έργων του Freud, αλλά και στην ίδρυση της Ψυχαναλυτικής Εταιρίας του Παρισιού. Η ομάδα που συγκρότησε στην Ελλάδα, ήταν η πρώτη ελληνική ψυχαναλυτική ομάδα και ξεκίνησε με μέλη τον ποιητή και ψυχαναλυτή Ανδρέα Εμπειρικό, τον ψυχίατρο Γεώργιο Ζαβιτζιάνο και τον καθηγητή Ψυχιατρικής Δημήτριο Κουρέτα

από τα μέλη της ομάδας δύο ήταν ήδη διδάσκοντες ψυχαναλυτές το 1946, η Μ. Βοναπάρτη και ο Α. Εμπειρικός, και έτσι κάλυπταν τα τυπικά κριτήρια της Διεθνούς Ψυχαναλυτικής Ένωσης για την ίδρυση ψυχαναλυτικής εταιρείας. Η ομάδα άρχισε να δραστηριοποιείται το 1946 με την επιστροφή της Μ. Βοναπάρτη στην Ελλάδα, με συστηματικές ψυχαναλυτικές συζητήσεις και κλινικές εποπτείες στο σπίτι της, όπου και συμμετείχαν διάφοροι διανοούμενοι πέραν των βασικών προαναφερθέντων μελών. Κατά την ίδια περίοδο οι Α. Εμπειρικός, ο Γ. Ζαβιτζιάνος και ο Δ. Κουρέτας συμμετέχουν στο συνέδριο της Διεθνούς Ψυχαναλυτικής Ενώσεως στη Ζυρίχη το 1949. Πρόκειται ουσιαστικά για την πρώτη προσπάθεια άσκησης της ψυχανάλυσης στην Ελλάδα υπό την αιγίδα της Διεθνούς Ψυχαναλυτικής Ένωσης. Οι λόγοι για τη διάλυση της πρώτης εκείνης προσπάθειας συγκρότησης ελληνικού ψυχαναλυτικού study group αναφέρονται σε ένα ευρύ φάσμα που εκτείνεται από την παρανόδη πολιτική κατάσταση της εποχής μέχρι την ανωριμότητα της ελληνικής κοινωνίας αλλά και της πανεπιστημιακής κοινότητας ειδικότερα για παρόμοια βήματα. Παρόλ' αυτά, καθώς η δεκαετία του 1940 φτάνει στο τέλος της, η ψυχανάλυση στην Ελλάδα φαίνεται να έχει κερδίσει σημαντικό έδαφος. Το 1949 η Α. Freud επισκέπτεται την Ελλάδα και δίδει διάλεξη στην Αθηναϊκή Ιατρική Κοινότητα: η ομιλία της με τίτλο «Η σημασία της ψυχανάλυσεως διά την ψυχολογίαν του παιδιού» έλαβε χώρα στην κεντρική αίθουσα τελετών του Πανεπιστημίου Αθηνών. Η ομάδα της Μ. Βοναπάρτη αντιμετωπίζεται ενοϊκά τόσο από την Ψυχαναλυτική Εταιρεία των Παρισίων, όσο και από

τον Έρνεστ Τζόουνς και την Άννα Freud. Η ομάδα αναγνωρίζεται επισήμως και γίνεται μέλος της Ψυχαναλυτικής Εταιρίας των Παρισίων. Το γεγονός αυτό έδωσε ώθηση στην ανάπτυξη της ελληνικής ψυχανάλυσης. Έτσι πραγματοποιούνται τρεις δημόσιες διαλέξεις της Μ. Βοναπάρτη στην Αθήνα, όπου παρουσιάστηκαν οι βασικές αρχές της Φροϋδικής ψυχαναλυτικής θεωρίας και με την ένταξη του Α. Εμπειρικού ως μέλους της Ψυχαναλυτικής Εταιρίας των Παρισίων φαίνεται ότι ο δρόμος για την εξάπλωση της ψυχανάλυσης στην Ελλάδα είναι ανοιχτός περισσότερο από ποτέ.

Μετά τη διάλυση της ομάδας το 1951, σημαντική συνεισφορά στην ανάπτυξη της Ψυχανάλυσης στην Ελλάδα έχει επίσης η Φρόσω Καραπάνου. Η Φ. Καραπάνου, είχε αναλυθεί τόσο από τον Α. Εμπειρικό όσο και από τον R. Laforgue, ενώ έκανε εποπτείες με σημαντικούς ψυχαναλυτές, όπως ο S. Lebonici και ο A. Green κατά την περίοδο της εργασίας της στο Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής (1965-1969). Φαίνεται ότι η Μ. Βοναπάρτη την υποστήριζε πλήρως και θα την είχε προτείνει ως την τέταρτη της ομάδας της, αν στο μεταξύ η τελευταία δεν είχε διαλυθεί. Η Φρόσω Καραπάνου έγινε αργότερα επίτιμο μέλος της Ελληνικής Ψυχαναλυτικής Εταιρίας, ενώ δημοσίευσε αρκετά ψυχαναλυτικά κείμενα.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1940 και συγκεκριμένα το 1947, εκδίδεται το σύγγραμμα «Συμβολή στη μελέτη της ψυχοπαθολογίας της πείνας, του φόβου και του άγχους, Νευρώσεις και ψυχονευρώσεις: από το ιατρικό χρονικό της Κατοχής» από τους νευρολόγους - ψυχιάτρους Φ. Σκούρα, Α.

Χατζηδήμος, Α. Καλούτση και Γ. Παπαδημητρίου. Πρόκειται για την πρώτη ελληνική προσπάθεια γραφής ψυχαναλυτικής έμπνευσης με συστηματικό και ερευνητικό τρόπο, βασισμένο σε επιστημονικά δεδομένα της εποχής. Αποτελεί πρωτοποριακό εγχείρημα με πλούσιες βιβλιογραφικές αναφορές και σημαντική ερευνητική προσπάθεια, το οποίο προσπαθεί να συνδυάσει δύο αντικρουόμενες απόψεις για τη λειτουργία του ανθρώπινου ψυχισμού, τη θεωρία του Ρανλον και τη θεωρία του Freud. Παρά το παράδοξο αυτό, πρόκειται για μια πρώτη προσπάθεια ψυχαναλυτικής ερμηνείας ψυχοπαθολογικών φαινομένων στην Ελλάδα. Το σύγγραμμα ανατυπώθηκε το 1991 από τις εκδόσεις Οδυσσέας/ Τρίαψις Λόγος.

Χαρακτηριστικά αναφέρεται επίσης ότι οι συγγραφείς του παραπάνω πρωτοποριακού συγγράμματος είναι και οι συγγραφείς που εξέδωσαν το περιοδικό Εγκέφαλος. Οι Φ. Σκούρας, Α. Χατζηδήμος, Α. Καλούτσης και Γ. Παπαδημητρίου, λόγω της έντονης αριστερής τους δράσης, δεν είχαν ενταχθεί σε πανεπιστημιακούς κύκλους, συνεπώς ήταν απομακρυσμένοι από τους ανάλογους περιορισμούς που επιβάλλει το ακαδημαϊκό περιβάλλον.

Η ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1950

Πρώτη δημοσίευση στα γαλλικά (1948) της μελέτης Α. Εμπειρικού «Μία περίπτωση ιδεοψυχαναγκαστικής νευρώσεως με πρόωρες εκσπερματώσεις» στο περιοδικό *Revue Française de Psychanalyse*.

Η έκδοση αυτή έγινε στα πλαίσια της αποδοχής των Ελλήνων Ψυχαναλυτών ως μελών της Ψυχαναλυτικής Εταιρίας των Παρισίων. Σύμφωνα με τη διαδικασία που ακολουθούνταν, έπρεπε τα υποψήφια μέλη της ομάδας προκειμένου να αναγνωρισθούν από τη Διεθνή Ψυχαναλυτική Ένωση να δημοσιεύσουν ψυχαναλυτικά άρθρα. Έτσι, δημοσιεύθηκαν επίσης το άρθρο «μια περίπτωση ψυχαναγκασμού ως ταύτιση με μια νεκρή αδερφή» του Γ. Ζαβιτζιάνου και το άρθρο «περί μιας περιπτώσεως νεύρωσης στη βάση του φθόνου του πέους» του Δ. Κουρέτα. Στην ουσία πρόκειται για τον προάγγελο της ίδρυσης της Ελληνικής Ψυχαναλυτικής Εταιρίας καθώς οι δημοσιεύσεις ήταν απαραίτητες για να αναγνωρισθούν οι Γ. Ζαβιτζιάνος, Α. Εμπειρικός και Δ. Κουρέτας ως ομάδα μελέτης από τη Διεθνή Ψυχαναλυτική Ένωση, υπό την αιγίδα της Ψυχαναλυτικής Εταιρίας του Παρισιού. Οι δημοσιεύσεις αυτές, μαζί με άλλες δοκιμασίες, θα τους έδωσαν τη δυνατότητα να εκπαιδεύουν ψυχαναλυτές στην Ελλάδα. Κατά τη δεκαετία του 1950, έχουμε τη διάλυση της πρώτης ελληνικής ψυχαναλυτικής ομάδας. Τα μέλη της φεύγουν στο εξωτερικό και ο μόνος ψυχαναλυτής που εξακολουθεί να δραστηριοποιείται στον ελληνικό χώρο είναι ο Δ. Κουρέτας. Ο τελευταίος, παρά τη δυσκολία, τόσο λόγω της απουσίας άλλων ψυχαναλυτών αλλά και λόγω της πολιτικής και οικονομικής κατάστασης στη χώρα εκείνη την εποχή, συνεχίζει τις προσπάθειες για ψυχαναλυτική δραστηριότητα εντός των ελληνικών συνόρων. Δραστηριοποιείται μέσω δημοσιεύσεων και διαλέξεων ψυχαναλυτικού περιεχομένου, όπως για παράδειγμα η

διάλεξη που έδωσε στην Ελληνική Νευρολογική και Ψυχιατρική Εταιρία το 1954 με τίτλο «Ψυχαναλυτικά και ψυχοπαθολογικά απόψεις επί του αρχαίου δράματος», η ομιλία που έδωσε στην αίθουσα Παρνασσός το 1959 με τίτλο «Ο αλκοολισμός υπό το φως της ψυχανάλυσεως» και η διάλεξη με θέμα «Νιτσεϊσμός και φροϋδισμός» το 1960, επίσης στην αίθουσα Παρνασσός.

Σε γενικές γραμμές, ο Δ. Κουρέτας συνέχισε τόσο την ψυχαναλυτική όσο και την ψυχιατρική του δραστηριότητα κατά το διάστημα που οι υπόλοιποι Έλληνες ψυχαναλυτές της πρώτης ομάδας απουσίαζαν στο εξωτερικό.

Ο Δ. Κουρέτας, κατά τη δεκαετία του 1950 διατηρούσε τακτική επικοινωνία μαζί τους και αλληλογραφούσε κυρίως με τον Γ. Ζαβιτζιάνο και τη Μ. Βοναπάρτη, ο Α. Εμπειρικός εξάλλου επέστρεψε στην Ελλάδα το 1955, χωρίς ωστόσο να ασκήσει ποτέ ξανά το επάγγελμα του ψυχαναλυτή.

Εκτός των παραπάνω, ο Δ. Κουρέτας ανέλαβε αργότερα και την έδρα της Ψυχιατρικής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, στο Αιγινήτειο, το 1964, ανοίγοντας έτσι τον δρόμο για τη συμμετοχή ψυχαναλυτών σε ακαδημαϊκές θέσεις.

Έτσι, η Ψυχανάλυση στην Ελλάδα εκπροσωπείται πλέον από τον Δ. Κουρέτα, ο οποίος έγινε πλήρες μέλος της Ψυχαναλυτικής Εταιρίας των Παρισίων και της Διεθνούς Ψυχαναλυτικής Ένωσης το 1950, και τη Φ. Καραπάνου, αν και η Μ. Βοναπάρτη εξακολουθεί να έχει σχέσεις μέσω αλληλογραφίας με τον Δ. Κουρέτα. Ωστόσο η ίδρυση ελληνικού ψυχαναλυτικού θεσμού δεν

επετεύχθη. Επιπλέον, είναι γεγονός ότι η Μ. Βοναπάρτη στήριζε την ελληνική ψυχανάλυση παρά την αποχώρησή της, όπως δείχνουν πλείστες ενέργειες, όπως η υποτροφία για Έλληνες με στόχο να εκπαιδευτούν στην ψυχανάλυση που θέσπισε στο Ινστιτούτο Ψυχανάλυσης του Παρισιού.

Δημοσίευση από τον Γεώργιο Ζαβιτζιάνο του άρθρου «Επί του ψυχικής προελεύσεως σπάσματος των συγγραφέων», όπου αναλύει ψυχαναλυτικά δύο περιπτώσεις συγγραφέων με νευρωτικά θέματα και μία περίπτωση φοβίας. Ο Γ. Ζαβιτζιάνος έγινε αργότερα μέλος της Ψυχαναλυτικής Εταιρίας του Καναδά, όπου και μετανάστευσε φεύγοντας από την Ελλάδα. Επιπλέον, κατά την περίοδο 1965-1973 υπήρξε πρόεδρος της Ψυχαναλυτικής Εταιρίας του New Jersey των Η.Π.Α. και αργότερα κατά το διάστημα 1971-73 αντιπρόεδρος της Ψυχαναλυτικής Εταιρίας του Καναδά, ενώ ήταν και διδάσκων ψυχανάλυσης του Καναδικού Ινστιτούτου Ψυχανάλυσης.

Το 1953 ιδρύεται Ιατροπαιδαγωγικός Σταθμός από τον Ανδρέα Καλούτση στο Αθήναιον. Στο Σταθμό αυτό δίδασκε ο Ε. Παπανούτσος και εργάζονταν οι ψυχολόγοι Φ. Καραπάνου και Θ. Βεργοπούλου. Η Θ. Βεργοπούλου, κατά την περίοδο αυτή, εργάστηκε ως κλινική ψυχολόγος στο Ψυχολογικό Εργαστήριο του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου Αττικής και ως εκπαιδευτική ψυχολόγος στη Σχολή Μωραΐτη. Μετέπειτα έκανε την ψυχαναλυτική της εκπαίδευση στην Ελβετική Ψυχαναλυτική Εταιρία, ενώ υπήρξε για χρόνια συνεργάτης του J. Piaget

αναλαμβάνοντας την ευαισθητοποίηση των φοιτητών του Πανεπιστημίου της Γενεύης στην ομαδική θεραπεία.

Το 1955, εκδίδεται το σύγγραμμα «Ψυχανάλυση και Ψυχολογία» από τον Ανδρέα Καλούτση. Πρόκειται για ομιλίες του Α. Καλούτση οι οποίες δόθηκαν το 1953-54 στο «Αθήναιον», και που διαμορφώνουν μία σύντομη εισαγωγή στις βασικές ιδέες της ψυχαναλυτικής ψυχολογίας του Freud. Θεωρείται ο εισηγητής της Παιδοψυχιατρικής στην ελληνική πραγματικότητα -υπήρξε ο πρώτος που έλαβε ειδικότητα παιδοψυχιάτρου στην Ελλάδα- ενώ μετέτρεψε και το άσυλο του Νταού Πεντέλης σε Παιδοψυχιατρικό Νοσοκομείο κατά την περίοδο 1954-58 οπότε και διατέλεσε διευθυντής του. Επιπλέον, κατά το διάστημα 1958-62 υπήρξε διευθυντής του Ιατροπαιδαγωγικού Σταθμού του Κέντρου Ψυχικής Υγιεινής, ενώ οργάνωσε και διηύθυνε και την Παιδοψυχιατρική Κλινική του Δημοσίου Ψυχιατρείου Αθηνών κατά την περίοδο 1954-1972.

Τέλος, την περίοδο αυτή, στα μέσα δηλαδή της δεκαετίας του 1950, η Φρόσω Καραπάνου ιδρύει τον πρώτο βρεφονηπιακό σταθμό ψυχαναλυτικής κατεύθυνσης. Πρέπει να τονιστεί ότι η Φ. Καραπάνου έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην πρόσφατη ιστορία της ψυχανάλυσης στην Ελλάδα. Έτσι, από το 1952 και μετά, αφότου επέστρεψε στην Ελλάδα, ίδρυσε νηπιαγωγείο στη Σχολή Μωραΐτη ενώ από το 1956 και μετά συνεργάζεται με την Ά. Ποταμιάνου στο Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής. Η Φ. Καραπάνου έφυγε ξανά για το Παρίσι στην περίοδο της δικτατορίας και όταν επέστρεψε δραστηριοποιήθηκε προς την κατεύθυνση της επίσημης

αναγνώρισης Ελλήνων Ψυχαναλυτών από τη Δ.Ψ.Ε. ως ομάδα μελέτης, study group.

Παρόλα τα σημαντικά παραπάνω βήματα που συντελέστηκαν κατά τη δεκαετία αυτή το σημαντικότερο όλων αποτελεί η ίδρυση του Κέντρου Ψυχικής Υγιεινής από το Εθνικό Βασιλικό Ίδρυμα έπειτα από εισήγηση της Άννας Ποταμιάνου το 1956.

Το Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής ιδρύθηκε από το Εθνικό Βασιλικό Ίδρυμα «Βασιλεύς Παύλος», με στόχο τη συστηματική εργασία και έρευνα με άτομα ή ομάδες, τα οποία εμφανίζουν ποικίλες ψυχολογικές δυσκολίες και ψυχικές διαταραχές, καθώς και την παρατήρηση των όποιων συμπτωμάτων προκύπτουν από αυτές με σκοπό την ακριβή διάγνωσή τους. Επιπλέον, αποσκοπούσε στην πρόληψη και αντιμετώπιση των ψυχικών διαταραχών, στην εφαρμογή πρότυπων θεραπευτικών προγραμμάτων και, κυρίως, στην οργάνωση ενδιάμεσων δομών θεραπευτικής αντιμετώπισης ψυχικών διαταραχών. Με δεδομένη την ανυπαρξία εξωνοσοκομειακών ψυχιατρικών δομών στην Ελλάδα, το Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής αποτελεί πρωτοπορία στην αντιμετώπιση του ψυχικά πάσχοντα με σύγχρονο, συστηματικό και επιστημονικά δομημένο τρόπο, εντός της κοινότητας.

Το Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής δημιουργήθηκε υπό την εισήγηση της Άννας Ποταμιάνου το 1956 στο τότε Βασιλικό Εθνικό Ίδρυμα, ενώ το 1964 ανεξαρτητοποιήθηκε από το παραπάνω Ίδρυμα και αποτελεί έκτοτε ανεξάρτητο κοινωφελή οργανισμό ιδιωτικού δικαίου. Σήμερα πλέον, το Κέντρο χρηματοδοτείται σχεδόν

ολοκληρωτικά από το κράτος και παρέχει σχεδόν όλες τις υπηρεσίες του δωρεάν.

Η συγκρότηση ενός Κέντρου όπως το Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής προήλθε από την πρωτοβουλία φωτισμένων ειδικών με πρόσβαση στα κέντρα αποφάσεων, μιας και η Ελλάδα, τότε ακόμη, τελούσε υπό σχετική αποδιοργάνωση λόγω πολέμων και πολιτειακών ταραχών.

Αρχικές επιδιώξεις του Κέντρου ήταν η ουσιαστική ψυχοθεραπευτική παρέμβαση σε άτομα με ψυχικές ασθένειες, μέσω της προσωπικής σχέσης θεραπευτή-εραπευόμενου και της ενεργούς συμμετοχής του ίδιου του θεραπευόμενου και της οικογένειάς του, στα πλαίσια της κοινότητας, αποφεύγοντας κατά το δυνατό τη νοσοκομειακή περίθαλψη.

Συνεπώς, το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό του Κέντρου είναι το θεσμικό του πλαίσιο, το οποίο αποτέλεσε καινοτομία για την εποχή του, καθώς κύριος στόχος ήταν η παροχή εξωνοσοκομειακής ψυχιατρικής και ψυχολογικής βοήθειας, απομακρύνοντας έτσι κατά κάποιον τρόπο το στερεότυπο της ψυχιατρικής νοσηλείας και του εγκλεισμού, επιτρέποντας στον ψυχικά πάσχοντα να παραμείνει εντός του προσωπικού, κοινωνικού και φυσικού του πλαισίου. Στις ιδρυτικές αρχές του Κέντρου περιλαμβάνεται η διάγνωση, η θεραπεία, η έρευνα αλλά και η κοινωνικοποίηση των ψυχικά ασθενών και των ατόμων που εμφανίζουν δυσκολίες προσαρμογής, πάντοτε όμως εντός των πλαισίων της κοινότητας.

Γεγονός αποτελεί ότι υπό αυτήν την έννοια, το Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής συνιστά τον πρωιμότερο φορέα των μεταρρυθμίσεων στον χώρο της ψυχικής υγείας στην Ελλάδα υπό το πνεύμα της κοινωνικής ψυχιατρικής και ενδεχομένως να αποτελεί προπομπή της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης που με τόσα χρόνια καθυστέρηση γίνεται προσπάθεια να επιτελεστεί τις τελευταίες δεκαετίες.

Το Κέντρο επιδίωξε να εφαρμόσει στα πλαίσια της δημόσιας εξωνοσοκομειακής περίθαλψης την ψυχαναλυτική σκέψη. Έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην προώθηση και ανάπτυξη πρακτικών ψυχαναλυτικής έμπνευσης όπως επίσης και στον ψυχαναλυτικό προβληματισμό ειδικών στο χώρο της ψυχικής υγείας, σε μία πρώιμη περίοδο, καθώς επίσης και στην προώθηση της κοινωνικής ψυχιατρικής στην Ελλάδα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η Α. Ποταμιάνου έκανε την προσωπική της ανάλυση τόσο με τον Δ. Κουρέτα στην Ελλάδα όσο και μεταγενέστερα με την Κ. Karat στο Παρίσι, και στη συνέχεια έγινε δεκτή στο Ψυχαναλυτικό Ινστιτούτο του Παρισιού. Είχε τη διεύθυνση του Κέντρου Ψυχικής Υγιεινής από την ίδρυσή του μέχρι τη δικτατορία και στη συνέχεια ανέλαβε ξανά μετά τη μεταπολίτευση. Το 1980 πήρε τον τίτλο της διδάσκουσας ψυχαναλύτριας από την Ψυχαναλυτική Εταιρία των Παρισίων. Έπαιξε, ακόμη, ενεργό ρόλο στη διαδικασία αναγνώρισης του ελληνικού ψυχαναλυτικού study group από τη Δ.Ψ.Ε. Σήμερα είναι μέλος της Διεθνούς Ψυχαναλυτικής Ένωσης, της Ελληνικής Ψυχαναλυτικής Εταιρίας και της Ψυχαναλυτικής Εταιρίας των Παρισίων.

Ο Π. Σακελλαρόπουλος αναχώρησε για το Παρίσι με υποτροφία του Ι.Κ.Υ. το 1958- 1961 με σκοπό την εκπόνηση διδακτορικής διατριβής. Εκεί έρχεται σε επαφή με την ψυχανάλυση και έκανε την προσωπική του ανάλυση με τον S. Lebonici. Στην Ελλάδα εργάζεται αρχικά στο ίδρυμα Θεοτόκος και στη συνέχεια στο Αιγινίτειο, με τον καθηγητή ψυχιατρικής πλέον Δ. Κουρέτα, όπου και επιχειρούν κάποιες ομάδες ψυχοδράματος, αλλά και προσπαθούν να εισάγουν αρχές κοινωνικής ψυχιατρικής στην ψυχιατρική περίθαλψη. Με τον ερχομό της δικτατορίας επιστρέφει στο Παρίσι ως υπότροφος της Γαλλικής κυβέρνησης κατά τα έτη 1968- 1969 και επιστρέφει οριστικά στην Ελλάδα, το 1971.

Διατριβή της Ά. Ποταμιάνου με θέμα «οι αιτίες της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων» η οποία στηρίζεται κατά βάση σε ψυχαναλυτική βιβλιογραφία.

Ο Χ. Σ. Ιεροδιακόνου ο οποίος διαπνεόταν από ψυχαναλυτικές ιδέες αρχίζει να εργάζεται στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ενώ από το 1978 και μετά εκλέγεται τακτικός καθηγητής Ψυχιατρικής στην Ιατρική Σχολή του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Το 1958 ανέλαβε επίσης τον πρώτο Πανεπιστημιακό Ιατροπαιδαγωγικό Σταθμό στην Β. Ελλάδα στο νοσοκομείο ΑΧΕΠΑ και το 1960 το Ψυχοθεραπευτικό Ιατρείο Ενηλίκων -επίσης στο ΑΧΕΠΑ. Το 1978 οργάνωσε στην Αλεξανδρούπολη την πρώτη ανοιχτή Ψυχιατρική Κλινική στην Ελλάδα μέσα σε κρατικό Γενικό Νοσοκομείο και στη συνέχεια ανάλογη κλινική στο Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης ΑΧΕΠΑ. Επιπλέον, σημαντική είναι η συνεισφορά του Χ. Σ. Ιεροδιακόνου στον τομέα της ψυχικής υγείας στην

Ελλάδα με τη δημιουργία του θεσμού της Κινητής Μονάδας για εξωνοσοκομειακή ψυχιατρική περίθαλψη στην ελληνική ύπαιθρο.

Η ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΔΕΚΑΕΤΙΕΣ 1960 - 1970

Ανάληψη της έδρας της ψυχιατρικής από το Δ. Κουρέτα στο Αιγινήτειο Νοσοκομείο. Ο Δ. Κουρέτας και οι επιμελητές του επιδίωξαν να εισαγάγουν κατά το δυνατό, δεδομένης της αρνητικής στάσης, την ψυχανάλυση στο Αιγινήτειο, με ήπιες τακτικές. Στην προσπάθειά τους αυτή, φαίνεται ότι σκόπευαν κυρίως να εισάγουν την ψυχανάλυση σταδιακά ως μεθοδολογική πρακτική και όχι να την υιοθετήσουν ως κύρια θεραπευτική προσέγγιση. Ο Δ. Κουρέτας φαίνεται ότι εντάσσει την ψυχανάλυση στο πεδίο της δυναμικής ψυχιατρικής, με σκοπό ίσως να την κάνει πιο προσιτή στο ψυχιατρικό κοινό της εποχής. Το 1968 ο Δ. Κουρέτας συνταξιοδοτήθηκε υποχρεωτικά από τη χούντα και επομένως έφυγε από το Αιγινήτειο. Μετά τη δικτατορία και στο τέλος της δεκαετίας του 1970 άρχισε ξανά η προσπάθεια για ψυχαναλυτικό προσανατολισμό στο Αιγινήτειο, όταν ο Π. Σακελλαρόπουλος επέστρεψε στην Ελλάδα και ξεκίνησε ψυχαναλυτικές συζητήσεις με ειδικευόμενους ψυχιάτρους εντός του Αιγινήτειου, στις οποίες πήρε μέρος και ο Μ. Μαρκίδης. Χαρακτηριστικό είναι ότι από το 1980 και μετά, στο Αιγινήτειο άρχισαν και οι εξωτερικές εποπτείες, τις οποίες ανέλαβε ο Π.

Χαρτοκόλλης και η Α. Αλεξανδρή, ενώ από το 1980 αρχίζει και τυπικά τη λειτουργία του τμήμα ψυχαναλυτικής ψυχοθεραπείας.

Μερικά χρόνια αργότερα, το 1975, εκδίδεται από τον Δ. Κουρέτα μελέτη για την αρχή της ψυχολογίας υπό ψυχαναλυτική οπτική στον αρχαίο ελληνικό κόσμο, ενώ το 1977 ιδρύεται η Ελληνική Εταιρία Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας: το γεγονός αυτό σηματοδοτεί μία πρώτη επίσημη προσπάθεια θεσμοθέτησης της ελληνικής ψυχανάλυσης. Η Ελληνική Εταιρία Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας, με ιδρυτικά μέλη τους: Α. Αλεξανδρή, Α. Γιαννακούλα, Μ. Γιωσαφάτ, Π. Σακελλαρόπουλο και Γ. Τσιάντη, ήταν αποτέλεσμα μίας ακόμα προσπάθειας για θεσμική αναγνώριση Ελλήνων ψυχαναλυτών από τη Δ.Ψ.Ε., που όμως δεν έφερε αποτέλεσμα καθώς και πάλι υπήρξαν διαφωνίες σχετικά με τους όρους που έθεσε η Δ.Ψ.Ε. και οι επαφές διακόπηκαν εκ νέου. Η Ε.Ε.Ψ.Ψ. είναι συνδεδεμένη με τη Διεθνή Ομοσπονδία Ψυχαναλυτικών Εταιριών και με τη Βρετανική Εταιρία Ψυχοθεραπείας. Ιδρύθηκε με σκοπό την προαγωγή της ψυχικής υγείας, τη συνεργασία με παρόμοιους οργανισμούς του εξωτερικού και τη συστηματική εκπαίδευση στην ψυχαναλυτική ψυχοθεραπεία στην Ελλάδα. Η ίδρυση της Ε.Ε.Ψ.Ψ. υπαγορεύθηκε από τις ανάγκες της εποχής, καθώς ανταποκρίθηκε στο αίτημα για τη συγκρότηση μιας εταιρίας εκπαίδευσης και πρακτικής ψυχαναλυτικού χαρακτήρα. Αυτήν την ανάγκη κλήθηκε να καλύψει η Ε.Ε.Ψ.Ψ. με την ίδρυσή της, αν και δεν είχε τις «ευλογίες» της Διεθνούς Ψυχαναλυτικής Ένωσης, όπως η ομάδα Βοναπάρτη. Πρέπει να τονιστεί ότι η διαφορά έγκειται

κυρίως στην απομάκρυνση της Ε.Ε.Ψ.Ψ. από τις τυπικές προδιαγραφές της Διεθνούς Ψυχαναλυτικής Εταιρίας, με σκοπό να εξυπηρετήσει άμεσες ανάγκες θεσμοθέτησης της ψυχανάλυσης στην ελληνική πραγματικότητα του 1977. Η Ε.Ε.Ψ.Ψ. έγινε μέλος της International Federation of Psychoanalytic Societies το 1988, και από την ίδρυσή της μέχρι σήμερα έχει οργανώσει πάνω από 10 επιστημονικά συμπόσια αλλά και διεθνή συνέδρια, όπως επίσης έχει εκπαιδεύσει δεκάδες ψυχαναλυτών .

Στα τέλη της δεκαετίας του 1970, και συγκεκριμένα το 1978, στην πανεπιστημιακή ψυχιατρική κλινική της Θεσσαλονίκης, στα πλαίσια της ψυχιατρικής ειδικότητας, οργανώνεται με πρωτοβουλία του καθηγητή ψυχιατρικής Ν. Μάνου διετές πρόγραμμα εκπαίδευσης στην ψυχαναλυτική ψυχοθεραπεία. Το πρόγραμμα αυτό ακολούθησε το Αμερικανικό πρότυπο, όπου η ψυχαναλυτική εκπαίδευση εντάσσονταν στην ψυχιατρική ειδικότητα. Γίνεται επιλογή των εκπαιδευομένων, οργανώνονται εβδομαδιαία σεμινάρια θεωρητικής κατάρτισης, όπως επίσης και ομαδικές και ατομικές εποπτείες σε εβδομαδιαία βάση. Οι εκπαιδευόμενοι αναλαμβάνουν ασθενείς σε υποστηρικτική θεραπεία με συχνότητα μια έως τρεις φορές την εβδομάδα.

Η ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΔΕΚΑΕΤΙΕΣ 1980-1990

Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, φαίνεται ότι η ψυχαναλυτική δραστηριότητα στην Ελλάδα γίνεται ακόμη πιο

εντατική και συστηματική: κατ' αρχήν, το 1981 οργανώνεται Γαλλο-ελληνικό συμπόσιο για την «Κοινωνική Ψυχιατρική μέσα στην Κοινότητα», στο οποίο συμμετείχαν ξένοι ψυχαναλυτές διεθνούς φήμης όπως ο S. Lebonici κ.α.

Παράλληλα, το 1982, συγκροτείται ελληνικό ψυχαναλυτικό study group: η Διεθνής Ψυχαναλυτική Ένωση αναγνωρίζει επιτέλους επισήμως την ελληνική ψυχαναλυτική ομάδα και θεσμοθετεί πλέον επίσημα τον τρόπο λειτουργίας της, καθιστώντας έτσι το 1982 ως τη χρονολογία επίσημης θεσμικής παρουσίας της ψυχανάλυσης στην Ελλάδα. Το 1984 υπογράφεται το καταστατικό του study group από τους Α. Αλεξανδρή, Σ. Μπεράτη, Α. Ποταμιάνου, Π. Σακελλαρόπουλο και Π. Χαρτοκόλλη. Πρόεδρος του ελληνικού ψυχαναλυτικού study group ήταν, κατά τη χρονολογία ίδρυσής του, ο Π. Χαρτοκόλλης, ο οποίος είχε κάνει την ψυχαναλυτική του εκπαίδευση στο Ψυχαναλυτικό Ινστιτούτο της Torpeka, όπου υπηρξε εκπαιδευτής και εποπτεύων ψυχαναλυτής.

Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι κατά τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του, το ελληνικό ψυχαναλυτικό study group δεν διέθετε αρκετό αριθμό διδασκόντων ψυχαναλυτών και γι' αυτόν το λόγο ανέλαβαν εκπαιδευτικά καθήκοντα και ψυχαναλυτές από το εξωτερικό.

Πρόκειται για την ίδρυση της Ελληνικής Ψυχαναλυτικής Εταιρίας, η οποία γίνεται πλήρες μέλος της Διεθνούς Ψυχαναλυτικής Ένωσης το 2001 και σκοπό έχει την εκπαίδευση ψυχαναλυτών. Ως

κύριος λόγος για την τόσο μεγάλη καθυστέρηση της δημιουργίας ελληνικού ψυχαναλυτικού study group επισήμως αναγνωρισμένο από τη Διεθνή Ψυχαναλυτική Ένωση, φαίνεται ότι ήταν μεταξύ άλλων και η προϋπόθεση της ύπαρξης τεσσάρων τουλάχιστον μελών της, με μόνιμη χώρα κατοικίας και εργασίας την Ελλάδα. Επιπλέον ίσως θα πρέπει να σημειωθεί και η ευνοϊκή πλέον κοινωνικοπολιτική συγκυρία, η οποία επέτρεπε πια τέτοιου είδους βήματα.

Μετά από την εξαιρετικής σημασίας αυτή εξέλιξη, αρχίζει η συστηματική παρουσία της ψυχανάλυσης στην ελληνική κλινική πρακτική, η οποία έχει ανοδική πορεία μέχρι και σήμερα. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι Έλληνες ψυχαναλυτές υπηρετήσαν και υπηρετούν ως καθηγητές ή αναπληρωτές καθηγητές ψυχιατρικής και ψυχολογίας σε πολλές πανεπιστημιακές σχολές της χώρας.

Το 1983 ιδρύεται το τμήμα ψυχιατρικής εφήβων & νέων στο Γ.Ν.Α. «Γ. ΓΕΝΝΗΜΑΤΑΣ», έχοντας ως κύριο σκοπό τη θεραπευτική αντιμετώπιση και την πρόληψη προβλημάτων και ψυχοπαθολογικών διαταραχών της εφηβείας. Επίσης γίνεται ερευνητικό και εκπαιδευτικό έργο πάνω σε θέματα που αφορούν την εφηβεία.

Το τμήμα υποδέχεται εφήβους και νέους από 15- 22 ετών.

Σε γενικές γραμμές η θεραπευτική ομάδα, διακατέχεται από ψυχαναλυτικό προσανατολισμό κάτι που εκπορεύεται από το γεγονός ότι οι διευθυντές της μονάδας είναι ψυχαναλυτές. Πολλά μέλη του προσωπικού είναι ψυχαναλυτικά ευαισθητοποιημένα,

αλλά και ο τρόπος σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων, όπως και ο τρόπος επεξεργασίας του κλινικού υλικού στηρίζεται στην ψυχαναλυτική θεωρία και πρακτική.

Συγχρόνως, στη Θεσσαλονίκη, υπό την πρωτοβουλία της καθηγήτριας ψυχιατρικής Ι. Ιεροδιακόνου-Μπένου, εισάγεται η ψυχαναλυτική ψυχοθεραπεία τόσο ως ψυχοθεραπευτική προσέγγιση ασθενών της πανεπιστημιακής ψυχιατρικής κλινικής Θεσσαλονίκης, όσο και ως προσέγγιση της Συμβουλευτικής-Διασυνδετικής υπηρεσίας η οποία απευθύνεται σε οργανικούς ασθενείς.

Εκτός των παραπάνω, το 1990 ιδρύεται η Βορειοελλαδική Εταιρία Ψυχανάλυσης και Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας, με ιδρυτικά μέλη τους, Α. Ζαγορίδη, Ι. Ιεροδιακόνου-Μπένου, Θ. Κατριό και Φ. Τριανταφύλλου.

Έναν χρόνο αργότερα, οργανώνεται στη Θεσσαλονίκη κύκλος ψυχαναλυτικών σεμιναρίων, τα οποία είχαν τίτλο «Από την ψυχαναλυτική θεωρία στις ψυχιατρικές πρακτικές». Τα σεμινάρια αυτά οργανώνονται από τους Γ. Αμπατζόγλου και Χ. Αποστολακέα και είχαν προσκεκλημένους Έλληνες και ξένους ψυχαναλυτές από τον ευρύτερο χώρο της ψυχανάλυσης και από διάφορες ψυχαναλυτικές εταιρίες, ενώ από το 1996- 2003 εκδόθηκαν τα υλικά των σεμιναρίων αυτών.

Κατά τη διάρκεια του ίδιου έτους, ιδρύεται η Ελληνική Εταιρία Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας Παιδιού και Εφήβου, με πρόεδρο τον Ι. Τσιάντη. Η Ελληνική Εταιρία Ψυχαναλυτικής

Ψυχοθεραπείας Παιδιού και Εφήβου μετονομάστηκε σε Ινστιτούτο Ψυχοθεραπείας Ελλάδος το 1998. Έχει σαν κύριο στόχο την εκπαίδευση ψυχοθεραπευτών.

Η ψυχανάλυση εισάγεται όλο και περισσότερο στους χώρους θεραπείας, έτσι, το 1993, ιδρύεται στα πλαίσια του Ψ.Ν.Α. πρόγραμμα εφήβων/ νέων για την απεξάρτηση από τα ναρκωτικά, έχοντας σαν βασική θεωρητική προσέγγιση την ψυχαναλυτική σκέψη. Βασική προϋπόθεση για τους εργαζόμενους είναι η προσωπική ανάλυση και η συμμετοχή τους στις εποπτείες από εξωτερικό επίοπτη ψυχαναλυτή τις οποίες χρηματοδοτούν οι ίδιοι οι θεραπευτές.

Επίσης η Τηλεφωνική Γραμμή και ο Συμβουλευτικός Σταθμός για το Aids ιδρύθηκαν το 1992. Στεγάζονται στο κτίριο του Νοσοκομείου «Α. Συγγρός» και σαν δομή υπάγονται στο Τμήμα Παρεμβάσεων στην Κοινότητα.

Σα βασικό στόχο έχει την ψυχοκοινωνική παρέμβαση στα θέματα που σχετίζονται με το AIDS και κυρίως σε θέματα που αφορούν στην πρόληψη, αλλά και την αντιμετώπιση των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων των οροθετικών ατόμων, της οικογένειάς τους καθώς και του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου.

Οι υπηρεσίες περιλαμβάνουν τόσο συνεχιζόμενη εκπαίδευση του προσωπικού με ψυχοδυναμική κατεύθυνση, όσο και τη συστηματική εκπαίδευση των ψυχολόγων, καθώς και ομαδικές εποπτείες όλης της επιστημονικής ομάδας από εξωτερικό επίοπτη ψυχαναλυτή και οι οποίες αμείβονται από το προσωπικό του

σταθμού. Η ψυχοδυναμική προσέγγιση προέκυψε από τη σύνθεση του προσωπικού κατά την ίδρυση του σταθμού, και αποδείχθηκε αποτελεσματική τεχνική ως ψυχοθεραπευτική παρέμβαση. Είναι σημαντικό ότι απ' όλο το προσωπικό του σταθμού κρίνεται απαραίτητη μια πιστοποιημένη ψυχοδυναμική κατάρτιση κάτι το οποίο αποτελεί προσωπική πρωτοβουλία τους δίχως να απαιτείται θεσμικά αλλά και δίχως να παρεμποδίζεται διοικητικά.

ΑΙΓΙΝΗΤΕΙΟ

Το Αιγινήτειο, το πρώτο Πανεπιστημιακό νευρολογικό και ψυχιατρικό νοσοκομείο ξεκίνησε τη λειτουργία του με εμπνευστή τον Μ. Κατσαρά το 1905, έχοντας ως κύριο στόχο την κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών της Ιατρικής Σχολής και κυρίως την εκπαίδευση των ψυχιάτρων και νευρολόγων και την προώθηση της έρευνας των ψυχικών ασθενειών.

Το 1964 διαχωρίστηκαν οι έδρες Νευρολογίας και Ψυχιατρικής, και έτσι τη χρονολογία αυτή, ο Δ. Κουρέτας αναλαμβάνει την έδρα της Ψυχιατρικής με επιμελητή, μεταξύ άλλων, και τον Π. Σακελλαρόπουλο. Κατά την περίοδο αυτή, οι Δ. Κουρέτας και Π. Σακελλαρόπουλος επιχείρησαν να εισάγουν ψυχαναλυτικές πρακτικές στο Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο του Αιγινήτειου. Έκαναν πολλές προσπάθειες από τη δεκαετία του 1960 και μετά για ήπια ένταξη της ψυχανάλυσης στην ψυχιατρική κλινική πρακτική και είναι γεγονός ότι πέτυχαν την εισαγωγή της στη θεραπεία ψυχιατρικών περιστατικών. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε το παράδειγμα της λειτουργίας του Νοσοκομείου

Ημέρας στο Αιγινήτειο Νοσοκομείο, στην Ψυχιατρική Κλινική του Πανεπιστημίου Αθηνών, κατά την τριετία 1964-67. Επρόκειτο για μία προσπάθεια μεταρρύθμισης, καθώς οι ψυχωσικοί σε οξεία φάση έβγαιναν από το νοσοκομείο, επισκέπτονταν τα σπίτια τους, και έκαναν επισκέψεις σε μουσεία και κινηματογράφους. Το γενικότερο θεραπευτικό κλίμα είναι ψυχοθεραπευτικό και καθοριστικό ρόλο παίζει η Θεραπεία Περιβάλλοντος, η οποία προϋποθέτει την εργασία απασχολησιοθεραπευτών. Απασχολήθηκαν κυρίως φοιτητές Ιατρικής, και άλλων σχολών και η εργασία τους είχε εθελοντικό χαρακτήρα για μεγάλο χρονικό διάστημα. Στόχος της θεραπείας περιβάλλοντος ήταν οι συνεχόμενες ψυχοθεραπευτικές παρεμβάσεις στον ασθενή, προκειμένου αυτός να αξιοποιήσει στο μέγιστο τις υγιείς λειτουργίες του. Εντός του νοσοκομείου οργανώνονταν διάφορες ψυχοθεραπευτικές παρεμβάσεις, όπως ψυχόδραμα κ.α..

Γεγονός αποτελεί ότι υπήρξαν δυσκολίες στην εφαρμογή του προγράμματος, καθώς η προσέγγιση αυτή αποτελούσε μεγάλη ανατροπή εκείνη την περίοδο και γέννησε αντιδράσεις στον χώρο του νοσοκομείου, τόσο λόγω του πρωτοποριακού χαρακτήρα του, αλλά και λόγω των στερεότυπων περί ψυχικής ασθένειας. Συγχρόνως, απαιτούνταν ο σωστός συντονισμός μεταξύ των διαφόρων υπηρεσιών, αλλά και η άψογη εργασία από την πλευρά του κάθε θεραπευτή ξεχωριστά προκειμένου να είναι αποτελεσματικός ο τρόπος αντιμετώπισης του ασθενή.

Ένα άλλο σημαντικό σημείο στη λειτουργία του Νοσοκομείου Ημέρας ήταν η σχέση των ψυχωσικών με τους θεραπευτές και

συνακόλουθα η μεταβιβαστική χρησιμότητα αυτής της σχέσης, η οποία κατέληγε σε αισθήματα αγάπης και ταύτισης του ασθενούς με το θεραπευτή. Συνεπώς, απαιτούνταν παράλληλη στήριξη των θεραπευτών για την ομαλή λειτουργία του Νοσοκομείου προς την πορεία της θεραπείας. Έτσι, συγκροτήθηκε ομάδα εκπαιδευτικής εποπτείας για τους θεραπευτές, η οποία παρέχονταν από γιατρούς του Αιγινήτειου και από εποπτεύοντες με ψυχαναλυτικό προσανατολισμό και πρότερη ανάλογη εμπειρία.

Ταυτόχρονα, σημειώνεται η αξία της ψυχοθεραπευτικής παρέμβασης και στους γονείς των ψυχωσικών, αν και θα πρέπει να γίνεται με μεγάλη επιφυλακτικότητα, τόσο λόγω του κινδύνου διατάραξης της οικογενειακής ισορροπίας του ασθενούς, όσο και λόγω των αμφιθυμικών συναισθημάτων των θεραπευτών απέναντι στις οικογένειες των ψυχωσικών ασθενών.

Εδώ πρέπει να αναφερθεί ότι στο Αιγινήτειο Νοσοκομείο έχει την αφετηρία της και η τεχνική της θεραπείας από ομάδα στο σπίτι του ασθενούς. Εφαρμόστηκε για πρώτη φορά κατά την τριετία 1964-67 με την εποπτεία του επιμελητή της Πανεπιστημιακής Κλινικής Παναγιώτη Σακελλαρόπουλου. Τότε, έγιναν στο Αιγινήτειο οι πρώτες προσπάθειες για την απασχόληση και μη ειδικών ψυχοθεραπευτών για τη βελτίωση και την κοινωνικοποίηση των ψυχωσικών ασθενών. Οι ομάδες είχαν ψυχοδυναμική κατεύθυνση και εφάρμοζαν τις παρεμβάσεις τους τόσο εντός του νοσοκομείου όσο και εκτός αυτού. Ο τρόπος λειτουργίας της ομάδας αυτής βασιζόταν στην έξοδο των ασθενών με συνοδεία θεραπευτών με αποτέλεσμα την πιο στενή σχέση θεραπευτών- ασθενών, τον

περιορισμό του σιγματισμού του ασθενή, την εξομάλυνση της σχέσης με την οικογένεια, τις υγιέστερες ταυτίσεις των ασθενών με τους θεραπευτές και την κατά το δυνατό ανάκτηση κοινωνικών δεξιοτήτων.

Αργότερα, το 1980, ιδρύθηκε για πρώτη φορά τμήμα θεραπείας ψυχαναλυτικού προσανατολισμού στο Αιγινήτειο Νοσοκομείο: πρόκειται για το Τμήμα Ψυχοδυναμικής Ψυχοθεραπείας το οποίο λειτουργεί έως σήμερα υπό τη διεύθυνση του καθ. Γ. Βασιλαματζίη και όπου διδάχτηκε για πρώτη φορά η ψυχαναλυτική προσέγγιση σε πανεπιστημιακό πλαίσιο της Ελλάδας.

Το Τμήμα Ψυχοδυναμικής Ψυχοθεραπείας του Αιγινήτειου παρέχει ατομική και οικογενειακή ψυχοθεραπεία. Ειδικότερα, το Τμήμα Ψυχοδυναμικής Ψυχοθεραπείας συγκροτείται κυρίως από θεραπευτές που είναι ειδικευόμενοι ψυχίατροι και απασχολούνται μερικώς στο Τμήμα. Η θεραπευτική διαδικασία υπαγορεύει ότι σε κάθε θεραπευτή αντιστοιχεί ένας θεραπευόμενος για μία συνεδρία ανά εβδομάδα και την ανάλογη εποπτική ώρα, ενώ προβλέπεται και εβδομαδιαία συγκέντρωση του Τμήματος. Τα αποτελέσματα της λειτουργίας του Τμήματος φαίνονται θετικά, ειδικά αν αναλογιστεί κανείς ότι η συμμετοχή των θεραπευτών, αν και εθελοντική, αγγίζει σταθερά το 80%. Συγχρόνως, πρέπει να σημειωθεί η δυνατότητα συμμετοχής ως θεραπευτών σε μη γιατρούς, όπως ψυχολόγους, ήδη από το 1982.

Το Τμήμα Ψυχοδυναμικής Ψυχοθεραπείας συνεργάζεται με το Τμήμα Εξωτερικών Ιατρείων του Αιγινήτειου, από όπου

αντλούνται τα περιστατικά τα οποία παραπέμπονται και αξιολογούνται από τον ψυχίατρο του Τμήματος προκειμένου να εξεταστεί η καταλληλότητα του περιστατικού για ψυχοθεραπεία. Επίσης, συνεργάζεται και με τα υπόλοιπα Τμήματα του Νοσοκομείου, είτε για περιστατικά σε κρίση είτε για περιστατικά όπου κρίνεται ότι η ψυχοθεραπεία θα συντομεύσει τη νοσηλεία του ασθενή. Επιπλέον, όπως ήδη αναφέρθηκε, λειτουργεί παράλληλα και Τμήμα Οικογενειακής Θεραπείας για τις οικογένειες των ασθενών.

Το τμήμα αυτό προσφέρει ψυχοδυναμική ευαισθητοποίηση των ειδικευόμενων ψυχιάτρων και λειτουργεί ως γέφυρα προς ψυχαναλυτικές εταιρίες, εκείνων εξ' αυτών που επιθυμούν πλήρη εκπαίδευση. Στο πλαίσιο της ευαισθητοποίησης, ειδικών ψυχικής υγείας στην ψυχοδυναμική προσέγγιση, με πρωτοβουλία και ενεργό συμμετοχή των, Α. Αλεξανδρή, Γ. Βασιλαματζί και Μ. Μαρκίδη, οργανώθηκαν κατά το διάστημα 1995- 1999 δυο διετή μετεκπαιδευτικά προγράμματα ψυχαναλυτικής ψυχοθεραπείας με θέμα: «Η Διαγνωστική και Θεραπευτική Προσέγγιση του «δύσκολου» αρρώστου.

Επιπλέον, λειτουργεί στην Ψυχιατρική Κλινική του Αιγινήτειου νοσοκομείου τμήμα διάγνωσης και θεραπείας αποκλειστικά για οριακούς ασθενείς με ψυχαναλυτικό προσανατολισμό, υπό τη διεύθυνση του καθ. Γρηγόρη Βασιλαματζί. Πρόκειται για τη Μονάδα Διαταραχών Προσωπικότητας του Αιγινήτειου Νοσοκομείου που στεγάζεται στη Μονάδα Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας του Αιγινήτειου.

Η θεραπευτική προσέγγιση της Μονάδας περιλαμβάνει ατομική ή ομαδική ψυχαναλυτική ψυχοθεραπεία ή ενδονοσοκομειακή θεραπεία, ανάλογα με την αξιολόγηση και απασχολεί εξωτερικούς ψυχαναλυτές και ψυχοθεραπευτές. Η ψυχοθεραπεία γίνεται με συχνότητα δύο συνεδριών τη βδομάδα.

Η ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ 2000 ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

Εκατό χρόνια μετά το πρώτο ίχνος της ψυχαναλυτικής σκέψης στην Ελλάδα και παρά τις παλινωδίες αναφορικά με τη θεσμική εγκαθίδρυση της στη χώρα παρατηρούνται τα εξής: δεκάδες Έλληνες επιστήμονες προσέγγισαν την ψυχαναλυτική θεωρία και τεχνική. Πολλοί από αυτούς ευρισκόμενοι σε ευρωπαϊκές χώρες κυρίως αλλά και στην Αμερική και τον Καναδά ολοκλήρωσαν την ψυχαναλυτική τους εκπαίδευση και αρκετοί επέστρεψαν ως μέλη της Διεθνούς Ψυχαναλυτικής Ένωσης και δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα. Επίσης δεκάδες ολοκλήρωσαν την εκπαίδευση τους στους νεαρούς Ελληνικούς Ψυχαναλυτικούς Θεσμούς. Αλλά και παρά πολλοί επίσης προσέγγισαν την ψυχαναλυτική θεωρία και πρακτική μέσω των προσωπικών τους αναλύσεων, και εισαγωγικών σεμιναρίων τα οποία τακτικά διοργανώνονται από πιστοποιημένους Ελληνικούς Ψυχαναλυτικούς Φορείς. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι να υπάρχει πληθώρα κλινικών οι οποίοι εργάζονται σήμερα υπό την ψυχαναλυτική σκέψη στους περισσότερους κλινικούς θεσμούς. Ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι σε αρκετούς κλινικούς χώρους της δημόσιας περίθαλψης υπάρχει εξωτερική ψυχαναλυτική εποπτεία από επόπτες

ψυχαναλυτές οι οποίοι προσκαλούνται αλλά και αμείβονται, με την ανοχή ή και την αδιαφορία της διοίκησης, από τους θεραπευτές του εκάστοτε χώρου. Παρατηρείται επομένως το εξής: ενώ επίσημη θεσμοθέτηση της ψυχαναλυτικής τεχνικής ως κύριο εργαλείο εργασίας δεν υφίσταται στη δημόσια περίθαλψη, είναι παρά πολλοί οι κλινικοί χώροι κυρίως στην Αθήνα όπου οι θεραπείες γίνονται υπό την ψυχαναλυτική τεχνική.

Καταλήγοντας αξίζει να σημειωθεί ότι από την ίδρυση και μετά τόσο της Ελληνικής Εταιρίας Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας όσο και της Ελληνικής Ψυχαναλυτικής Εταιρίας, υπάρχει μία εκδοτική έκρηξη τόσο σε αξιόπιστες μεταφράσεις των έργων του Freud όσο και άλλων ψυχαναλυτικών κειμένων, καθώς και πληθώρα πρωτότυπων ψυχαναλυτικών συγγραμμάτων από Έλληνες ψυχαναλυτές. Παρατηρείται ότι οι πιο σημαντικοί εκδοτικοί οίκοι απασχολούν υπεύθυνο ψυχαναλυτή για την επιμέλεια των ψυχαναλυτικών εκδόσεων, ενώ σημαντική αύξηση φαίνεται να υπάρχει και στη συγγραφή διατριβών ψυχαναλυτικού περιεχομένου, αλλά και στην οργάνωση ποικίλων ψυχαναλυτικών σεμιναρίων, συμποσίων, συνεδρίων κ.λ.π.

Όροι όπως απωθημένο, ασυνείδητο, αντίσταση, καθήλωση, σεξουαλικότητα, ψυχανάλυση, οιδιπόδειο, μπήκαν σε καθημερινή χρήση στην κλινική πρακτική αλλά και στην καθομιλουμένη. Όπως αναφέρει η Α. Ποταμιάνου «ως θεωρία και πράξη γύρω από τη λειτουργία της ψυχικής ζωής, η ψυχανάλυση ήρθε σαν ένα μεθύστερο βίωμα να δώσει καινούριο νόημα σε παλιά μνημονικά ίχνη της ελληνικής σκέψης». Παρόλη την αξιοποίηση όμως της

αρχαιοελληνικής σκέψης από το Freud, στην Ελλάδα η ψυχανάλυση πέρασε από συμπληγάδες μέχρι να θεσμοθετηθεί και να εγκατασταθεί ως επιστημονική θεωρία και δόκιμη κλινική πρακτική. Ίσως αυτές ακριβώς οι «αρχαιοελληνικές ρίζες» της ψυχανάλυσης κατά το Θ. Τζαβάρα να λειτούργησαν και ως μοχλός αντίστασης στην εισαγωγή της στην Ελλάδα.

Ευχαριστώ πολύ για την προσοχή σας

Και καλή επιτυχία στις σπουδές σας

